

del bi lahko nadomestil izbor Jarčevih črtic. V ožji izbor Jarčeve proze bi sodil tudi roman Črna roža.

Spremna beseda Bojana Štiha je prvi poskus, literarnozgodovinsko opredeliti in ovrednotiti Jarčevo leposlovje. Pisec je razčlenil Jarčev literarni razvoj v tri obdobja, ki jih omejujejo izidi njegovih pesniških zbirk. Prvo dobo označuje izrazit ekspresionizem, drugo prehajanje od kozmične vizionarnosti in subjektivnosti k stvarnim problemom časa, tretja pa je rezultat tega literarnega preorientiranja. Ta razvoj se res jasno kaže v Jarčevi poeziji v idejno-vsebinskem kakor tudi v oblikovnem pogledu. Manj jasen in izrazit pa je v Jarčevi prozi. Zato se je pisec študije pri svoji razmejitvi opiral predvsem na Jarčevo liriko ter je prozo in dramatiko obravnaval le mimogrede in zelo skopo. Opazil je tudi, da so se v Jarčevi poeziji »ohranile vse do zadnjega nekatere stilne in izrazne prvine iz prvega obdobja« (str. 448), da je torej bilo prav ekspresionistično obdobje tisto, ki je dalo osnovni pečat Jarčevi pisateljski fiziognomiji, vendar tega dejstva pri svoji razčlenitvi ni dovolj upošteval. Težko pa je brez temeljitih analiz govoriti o pravilnosti Štihove razčlenitve, vsaj za prozo in dramatiko, lahko pa sodimo o njegovem mnenju, da Jarčeva ustvarjalna razdobja »pomenijo v svojem časovnem zaporedju tudi napredovanje v kvalitativnem pogledu« (str. 434). Ta sodba se nam zdi enostranska, ker upošteva predvsem socialno funkcijo literature. Jarčevo literarno delo očitno kaže, da je bil prav ekspresionistični izraz najustreznejši njegovi občutljivi in razgibani duševnosti. Vkljub tem in podobnim pomislekom pa moramo študiji priznati resno in stvarno prizadevanje, podati bistvene značilnosti Jarčevega literarnega dela in hkrati pokazati njegov odmev med sodobniki.

Že zgoraj smo mimogrede naglasili pomembnost bibliografije del Mirana Jarca, ki jo je sestavila Ana Matko. Taka bibliografija je nujno potrebna pri izdajah izbranih del, ker služi kot orientacija za nadaljnje spoznavanje pisatelja. Žal, da ta bibliografija Jarčevih del ni popolna, kar lahko slutimo že iz seznama pregledanih časopisov. Tako sestavljalka ni pregledala Dolenjskih novic, kjer je Jarc menda že med prvo svetovno vojno objavljajal prevode francoskih in ruskih črtic. Napačno je pripisala Jarcu prevod Wildovih pravljic. Upoštevala tudi ni pesmi in pisem, ki so izšla v Slovenskem zborniku 1945. Kljub temu pa je bibliografija pomembna osnova za študij Jarčevega literarnega dela.

Jože Koruza

NADA GABOROVIČ, JESEN BREZ POLETJA

Izpovedni tekst, pisan v prvi osebi, lahko nedvomno izžareva poseben čar; saj neposredno kaže najdrobnejše odtенke avtorjevega čustvenega sveta, mimo tega pa se razkrivata v njem avtorjeva moralna zavzetost in zrelost v odnosu do življenja in ljudi.

Podatki, ki jih preberemo na ovoju knjige *Jesen brez poletja*, nam vzbude pričakovanje prav v tej smeri, saj nam energično zagotavljajo, da avtorica s psihološko zanesljivostjo pripoveduje o mladosti dekleta, ki jo je vojna vihra potisnila v težke preizkušnje.

Nada Gaborovič, *Jesen brez poletja*. Založba Obzorja, Maribor, 1961.

Žal nam o tem govore le podatki; v presoji prikazanega življenja se z avtorico razhajamo, zakaj zdi se nam prikrojeno iz nekih pristranskih nagibov. Vzroke temu nesoglasju je iskati v pretirani ljubezni, ki jo goji avtorica do glavne junakinje; vse, kar je v zvezi z le-to, ji je nenavadno dragoceno. Stvarnih dokazov, ki bi to nagnjenje opravičevali, ni zaslediti; vzrok zanj je le v preočitnem krvnem sorodstvu.

Tak »osebni« odnos kajpak onemogoča, da bi se avtorica dokopala do globljih spoznanj o življenju; nujno ostaja na ravni privatnosti, katere posledica je nezanesljiv razgled nad moralnimi razmerji. Svoji zamisli nasilno prireja življenjsko gradivo in izgublja smisel za logično presojno: ne le, da je junakinja bolešno zapredena v svoje »probleme«, tudi druge osebe kakor da izgubljajo razum sredi pomembnih vojnih nalog in junakinjine pubertetne srčne težave so jim središče vsega.

Pisateljici je junakinja vseskozi nositeljica vzglednih lastnosti; že brez posebnih kritičnih preiskav zasledimo pri njej tiste značilne črte, ki nam jih priporoča sleherna moralka za vsakdanjo rabo. Vrhunec našarjene »modrosti« pa predstavljajo njene »meditacije« o politiki in ljubezni; te so porazno dolgovozne, papirnate in omledne.

Roman (skoraj šest sto strani) je obupno razvlečen. In drugačen tudi biti ne more: pretirano vsiljiv in narcisoiden odnos do življenja je odbijajoč, fabulativne kombinacije, v katere potiska pisateljica svoje marionete, pa so kljub pretenciozni zasnovi dovolj skromne in preproste.

Marjan Brezovar

GRAFENAUERJEVA ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA

(Tretji in četrti zvezek)

(Nadaljevanje)

Ena najbolj pozitivnih strani Grafenauerjeve *Zgodovine* se mi zdi, da se ne zadovoljuje z naštevanjem podatkov, dogodkov in procesov, ampak da daje ocene, razglablja o vzrokih in jih povezuje med seboj, analizira in komentira. Pri tem mu je uspelo razjasniti marsikatero vprašanje, povezati na nov in prepričljiv način različna dogajanja, skratka, dati mnogokaj tehtnega in novega k oceni naše preteklosti od 15. do 18. stoletja. Res se sicer ne moremo strinjati z vsemi Grafenauerjevimi trditvami in zaključki. Ponekod gre za različno vrednotenje. O enem takih vprašanj bomo govorili obširneje v naslednjih odstavkih. Ponekod se zde Grafenauerjeve formulacije premalo pretehtane ali nejasno zapisane. Ko pojasnjuje »moralno opravičenost« kmečkih uporov, pravi: »Fevdalci so namreč prav v tej dobi prenehali opravljati celo tiste družbene naloge, zaradi katerih jim je nekdanja država dala njihove posebne pravice« (3. str. 55). Izraz »obnovitev fevdalnega reda« v naslovu četrtega zvezka in njegovega prvega poglavja za dobo po kmečkih uporih in reformaciji se mi zdi pretiran, saj fevdalni red še ni bil uničen, da bi ga bilo treba obnavljati. Ko opisuje Grafenauer kulturo 17. in začetka 18. stoletja, ugotavlja: »Meščan-